

Kádár János, többszörösen börtönviselt írógépműszerész és nikotinista, egykori belügyminiszter és a Nagy Imre-kormány jelenlegi tagja a Kremlben ül, kialvatlanul. A csillárt még cárok belsőépítészei rendelték az impozáns terembe, a Romanov-ház viszont már rég odalett; a Kádárral szemben helyet foglaló atyuskát Nyikita Szergejevics Hruscsovnak hívják. Kádár szíve hevesen ver, az arcizma meg sem rezdül azonban, és lassan kifújja a füstöt. 1956 novembere van, egy rövid és kegyetlen évszázad mértani közepe. A dohányfüstben feldereng Kádár előtt minden, ami

Vass Norbert 69

SNECI A SZÁKBAN

Benedek Szabolcs:

Kádár hét napja

eddig neki a 20. századból jutott. Fiume és Somogy megye, Horthy és Rákosi cellái, illegalitás és előléptetés, két vesztes világháború, két nő, két temetés (az anyjái és az öccséi). Végső soron permanens küzdelem. Most meg odahaza ez a forradalom (az mindegy most, hogy ő, vagy az asztaltársasága minek gondolja és mondja), és akkor megérti.

Mit is ért meg? Ezt igyekszik velünk megértetni Benedek Szabolcs *Kádár hét napja* című könyve. Ezt a pár megfontolt szippantást a cigarettából, ezt a néhány álmos szempillantást. És a döntést, amelyet Kádár ezeket követően meghozott, és amely tulajdonképpen máig meghatározza Magyarország történelmét. Szóval nem kicsit vállal.

Hogy kerül ide Kádár János, honnan érkezett, és kicsoda is ő egyáltalán? – ezek a regény legfőbb kérdései. Ha hosszú és kanyargós utat kellett is megtennie a cári csillárig, az hamar világossá válik számunkra, hogy a keleti blokk háromnevű nagyhalaktól hemzsegő, algás tavában Kádár csak egy sneci. Kifogják és visszadobják kényük-kedvük szerint. De amíg tehetetlenül tátog a szákbán, leperreg előtte az élete, és hamar világossá válik számára – Benedek Szabolcs könyve plasztikusan mutat erre rá –, hogy az események alakítására semmiféle ráhatása sincs. A kiszámíthatatlanság, a bizalmatlanság és az összeesküvések oxigénhiányos légköre tette tehát Kádárt Kádárrá. Ez látszik magyarázni a magabiztosságnak álcázott idegőrlő bizonytalanságát, és ez segít értelmeznünk a kort is, ami az ő nevét viseli. A leszámolásokat, a százsámra hozott halálos ítéleteket, és az élethosszig tartó színjátékot, ami arról szólt, hogy ő, a grízes metélt gourmand-ja, a fusizás hitehagyott védőszentje és a téli vadászatok szerelmese a népével a kissámliról újra és újra összekacsint. Feltehetően akkor és ott, a Kremlben Kádár előtt felsejlett, hogy kegyetlenül nehéz lesz. De félt a szenvedéstől, úgyhogy

vállalta mégis. „A cigaretta meghozta a bátorságát”, olvassuk, és akkor Kádár belekezd. Elvtelen és megalkuvásokkal teli országlásához idegen földön, idegen cigit szorongatva lát hozzá.

70 *A Kádár hét napja* különben – akár Voltaire alapműve – pika-reszk regény. *Candide* vagy az *optimizmus* helyett Kádár vagy az *opportunistikus*. Egy valószerűtlen, ám kétségkívül megtörtént kiruccanás történetét beszéli el, amelynek autóval (fekete), repülővel (rozoga) és tankkal (izzadság- és olajszagú) közlekedő főszereplője megjárja a poklot, hogy saját bőre mentése érdekében hazahozzon belőle egy nem jelentéktelen darabot. Kádár mágikus-misztikus utazása Mindenszentektől a „Nagy Októberi Szocialista Forradalom” évfordulójáig, a Parlament déli kapujától a Parlament keleti kapujáig, éjszakától hajnalig, álmoságtól álmosáig tart. (Mennyi-mennyi szimbólum!) Willy Fog nyolcvan nap alatt került meg a Földet, Kádár János körül hét nap alatt fordult meg a világ. Földrajzi értelemben persze tapodtat sem haladt, hiszen Tököl, Ungvár, Munkács, Moszkva és Szolnok érintésével a Kossuth térre tért vissza, vagyis a kiindulópontja megegyezik az úticéljával. Úticélról és kiindulópontról beszélni persze pontatlan. Se az indulást nem ő kezdeményezte, se az érkezést nem ő tervezte ugyanis így, azt viszont feltehetően átlátta, hogy döntésével jó időre megpecsételi a Magyar Népköztársaság sorsát.

A Kádár hét napja ebben a megközelítésben egy országra kiterjedő kötött pályás közlekedési paktum tényfeltáró tézisregénye. Kádár pedig a rovott múltú villamosvezető, akinek bevonták már párszor a jogsíját, és aki most hajtási engedélyt kap újra. Ha pedig már így alakult, igyekszik úgy tenni, mintha nemcsak a sofőr lenne ő, hanem a kalauz is, sőt, ő szerelné meg a lerobbant szerelvényeket, és maga döntene a megállókról is. Közben persze – tudjuk – előre lerakott síneken halad, és számos sebességi korlátozást is be kell tartania, hiszen az áramot is egy messzi, Urálon túli erőműből nyeri.

De elkalandoztam. Mindezek a regényidőn kívül eső következmények ugyanis, az elbeszélte hét nap posztulátumai. A kötet ehelyett inkább afféle szocialista kémtörténet, amely Tarr Béla hosszú snittjeiben mondja újra Kafka kilátástalanságát. Előkerülnek a könyvben noirokból és a partizánnovellákból ismerős elemek is, Benedek Szabolcs azonban ügyes mértékletességgel használja a műfaji kódokat, hiszen azok egytől egyig a cselekményt szolgálva, szervesen épülnek be a szövegbe. Jó döntésnek gondolom, hogy a szerző egyik mellett sem köteleződik el végérvényesen, annak viszont megtalálja a módját, hogy korábbi kedves témáiról ismét írhasson. Előkerül a kötetben Fiume, a Tanácsköztársaság, sőt, nyomokban labdarúgást is tartalmaz a regény, a kronológia kegyetlensége okán a Beatles azonban ezúttal kimaradni kényszerült. (McCartney és Lennon tinédzserek még, amikor Kádár kellő határozottsággal lép fel Moszkvában.)

Műfajilag a legpontosabb talán történelmi-lélektani regénynek hívunk a *Kádár hét napját*. A cselekmény kimenetelét ismerjük, Benedek emiatt a történelem mögött rejlő indítékokat kutatja. Fontos, hogy könyvének főszereplőjét sem felmenteni, sem pedig elítélni nem szándékozik, teeteinek mozzgatórugóit kívánja megérteni inkább. Visszakíséri ezért 71 Kádárt a gyerek- és az ifjúkorába, elhivatottan oknyomoz. A kötet eszerint afféle múltba induló munkásmozgalmi road movie tehát, ami azt is segít belátnunk, hogy a kommunizmus építésén ügyködő önjelölt alfoproletároknak legtöbbször csak a robotpilóta üzemmód jutott. És akkor még jól jártak az Oroszország területére marhavagonban becsempészett Vlagyimir Iljicshez, vagy a tankon hazalopott Kádár Jánoshoz képest. Persze, hogy is mutatna egy hithű kommunista a business classon?

Benedek Szabolcs finom és kifejező szimbólumokat használ. Ezek egyike Kádár még Budapesten megállt karórája, amelyet a Szolnokra berepített, frissen felhatalmazott vezető földet érését követően egyből felhúz, hogy ezzel jelképesen újraindítsa Magyarországon a marxista időszámítást. Fontos szerep jut az alkoholnak, valamint a monarchikus enteriőrökre rátelepült munkásmozgalmi tárgykultúrának is. A körültekintően megmunkált szivardoboz és a vacak alumínium hamutartó, a cár fogadótermének falára akasztott Lenin-portré olyan identitászavaros és megalomán világot hivatottak megjeleníteni, amelyben biedermeier ízlés szerint ácsolják a számtalan bitófát. A pompás díszletezés mellett Benedek a jelmezekre is odafigyel. Kádár Moszkvában kapta meg Budapestet, és beszédes, hogy mellé ballonkabátot, valamint egy pár vadiúj szovjet lábbelit is ajándékoztak neki az Urálon túl. November hetedikén egy újragombolt ember szállt már ki a T-54-es tankból Pesten. A legfontosabb színpadi elem, a legfőbb jelkép persze a cigaretta, Kádár függőségének ékes bizonyítéka. Segít legyőzni az aggodalmait, elrejteti a kételyeit, és mint valami internacionalista gumibogyószörp, elősegíti a döntő pillanatban való megacélosodását is.

A dohány éberben tart, az éberség márpedig a jó kommunista egyik legfőbb erénye. Kivált ezekben a torkolattűztől kiszámíthatatlan, álmos, novemberi estéken, amikor Terv cigi füstjétől nehéz a fővárosi levegő, a mestertervet azonban senki sem sejtí meg. Benedek a Lenin által lefektetett erkölcsi kódex további sarkalatos pontjait is felsorakoztatja a regényben. A munkabírás és a bizalom nélkülözhetetlenek például, ahogy hamar megtanuljuk azt is, hogy a marxi történelemfelfogásban a kérdéseknek viszont nem jut kitüntetett hely. Kádár példája azt mutatja, hogy a gyöngeség bocsánatos bűnnek számít, a gyöngédség pedig, bár semmiképpen sem erény, a forradalmi hevület következtében keletkezett túlfeszültség levezetésének legitím szelepe. (Ebben a tekintetben hasonlatos egy tál ízletes grízes tészta elfogyasztásához.)

A kommunista karrierek kevésbé kiszámíthatók az ókori Róma által kínált *cursus honorum*-nál. Aki a keleti blokkban funkcionáriusnak szegődik, annak készen kell állnia rá, hogy a saját folyosóit is mindig újraépítő útvesztőbe lép be. A szovjet birodalomban és gyarmatain a bizonytalan az
72 egyetlen bizonyosság. Aki nincs azzal tisztában, hogy a szónoki emelvényről egyenesen a magánzárkába is vezethet az út, de mindez visszafelé (és többször is) megjárható, az nehezen boldogul ebben a különös, skarlátfényű kozmoszban. Kádár tudhatta ezt a legjobban, hiszen kinevezésének körülményei egyfajta különös emberrablásra hasonlítanak. Igaz, feje tetejére állított háztűznézőként is elmesélhetők.

Ki van velünk, ki ellenünk, és egyáltalán, kik vagyunk mi? – kérdezhetette magától Kádár az elbeszélte hét nap alatt legalább hetvenhétszer. Benedek Szabolcs megfontoltan, kellő távolságból rajzolja meg a születő vezető portréját. Nem sugall, nem interpretál, csupáncsak felidéz, összeilleszt, rögzít. És ez rokonszenves vonása a könyvnek. A szerző ráadásul remek elbeszélő. Informatív, izgalmas, sodró prózája a magamfajta lassan haladók számára is jó tempóban fogyasztható. Olvasatja magát a szöveg, mert bár kellően részletgazdag, egyetlen pillanatra sem nehezedik el. Megfelelő mennyiségben és mélységben adagolja a történelmi összefüggéseket is. A néhány markáns vonással felvázolt belpolitikai fejtelenség megismertetését követően röviden a geopolitikai realitásokkal és kihívásokkal is szembe-sülünk. Noha elsősorban Kádárnak az ezek alatt felmerülő dilemmáit veszi számba, és behúzott szárnyú felfelé zuhanását idézi fel, a regény nem csak a címben említett hét napról szól.

A cselekményt helyenként flashbackekkel szakítja meg a szerző, és bár ezek a visszapillantások olykor hosszabbra nyúlnak a kelletténél, nagyobbrészt még időben kanyarodunk vissza tőlük az események fő sodrához, oly módon méghozzá, hogy a múltbéli tapasztalatok mindenkor a jelen viselkedési mintáit magyarázzák, árnyalják. A regény legvégén Kádár arra gondol, hogy világele-tében egyedül volt. És ez, azt hiszem, kulcsmomentum. Ez a felismerés szervezi ugyanis voltaképpen az egész szöveget. A *Kádár hét napja* különös, zárt ma-gánvilágba kalauzol ugyanis, ahol a címszereplőnek állandóan külső vagy belső ellenségtől kell tartania. A szöveg tanúsága szerint Kádár folyamatos lépés-kényszerben volt 1956 előtt is, és a múltból hozott és végső soron megalapozott paranoia a későbbi életét is végigkíséri. A nem múltó szorongatott helyzetek kikezdik a személyiséget, Benedek Szabolcs regényéből pedig már felhatalma-zása első napjaiban is az Arany-ballada V. Lászlójához hasonló Kádár-karaktert ismerünk meg, aki egymagában, fáradtan, szovjet kölcsönszerelésben, és a kör-ülményeknek teljes mértékben kiszolgáltatva kezdi meg országglását.

Amilyen alapos címszereplője, a nikotin- és konyakszagú, Moszkvá-ból fellőtt mesterséges Kádár-kisbolygó röp pályájának megrajzolásakor,

regényének többi karakterét olyan nagyvonalúan skicceli csak fel Benedek. Ott vesszük fel az események fonalát, hogy Kádár a belügyminiszter Münnich Ferenchez siet, és vele együtt járják be ezt a hét napig tartó, hosszú utat. A moszkovita Münnichről viszont alig tudunk meg közben valamit. Ő is, de a kötet többi hőse is jelentéktelen epizodista csak a könyv gra- 73
vitatációs pontjaként tételeződjő újsütetű miniszterelnökhöz képest. Nem ismerjük meg a félelmeiket, a rémálmaikat és a reményeiket sem. Az aprólékosan kidolgozott Kádár így patyomkinfigurák között bolyong. Rajta kívül a könyv adós marad a hús-vér szereplőkkel. És ezért nagy kár. Ha innen nézzük, a *Kádár hét napja* regényben elbeszélte monodrámá tehát.

Kádár János – ez kiderül a könyvből – kevés eszközből építkező színész, akire bár roppant szerepet mért a történelem, azt takarékos eszköztárával is hosszú ideig sikerült játszania. Kádár a közlekedési rendőr, akitől a kialakult káosz kibogozását várják, közben fél szemmel végig egy távolabbi kereszteződés viszonyaira is tekintettel kell lennie, mindahányszor a sípjába fúj. Kádár az idegen kottából vezénylő karmester. És Kádár a lakberendező is, aki egy pillanatra sem tévesztheti szem elől a tulajdonos ízlését, közben mégis úgy kell tennie, mintha az albérlő igényeit venné előbbre. Kádár a megszálló Szovjetunió és a megszállt Magyarország között kifeszített forró drót kötél-táncosa. És bármennyire felnagyította is figuráját a nosztalgia vagy a gyűlölet, a regény azt érteti meg velünk, hogy a megbízóihoz képest Kádár csak egy szádba szorult, vaksin pislogó, életfogytig uralkodásra ítélt, de a tó mélyén szüntelen fulladozó, ravasz sneci. (*Helikon, Bp., 2018*)

Új Forrás 2019/5 – Vass Norbert: Sneci a száokban
Benedek Szabolcs: *Kádár hét napja*

